

ВИХОВАННЯ ТВОРЧО МИСЛЯЧОГО ПЕДАГОГА

У статті визначено умови та рівні розвитку креативних здібностей. Запропонована гнучка структура організації навчального процесу, яка включає творчі вправи різного рівня. Виявлені основні якості креативної особистості майбутнього вчителя на прикладі організації проектно-художньої діяльності (ДПМ).

Ключові слова: креативна особистість; творчі здібності; готовність до педагогічної творчості.

Динаміка зростання ролі професії педагога в сучасних умовах визначає соціальне замовлення на підготовку фахівця нового типу, здатного адаптуватись до швидких змін ринку і нових технологій. Виникнення і постійний швидкий розвиток новітніх форм керування різними видами діяльності ставить і перед педагогікою нові **цїлі** і потребує негайного рішення специфічних **завдань**. Це, насамперед, виявлення необхідних умов і можливих шляхів підготовки вчительських кадрів, здатних до творчого переосмислення здобутого за часи навчання досвіду та адекватного втілення його на практиці. Аналіз різних підходів до формування креативної особистості фахівця довів, що виховання творчо мислячого педагога можливо здійснювати в процесі такої педагогічної взаємодії, яка забезпечує не тільки передачу деякого змісту (оформленого у вигляді знань, умінь, навиків, звичок, способів дій і тому подібне) від викладача до студента, але виховання в них творчого ставлення до навчально-професійної діяльності, формування готовності майбутніх учителів до самостійного творчого пошуку шляхів удосконалення професійної майстерності. У зв'язку з цим виникла потреба виявити основні якості креативної особистості майбутнього вчителя на прикладі організації проектно-художньої діяльності (ДПМ), а також визначити умови та рівні розвитку креативних здібностей.

Мета статті: виявити основні якості креативної особистості майбутнього вчителя на прикладі організації проектно-художньої діяльності (ДПМ), визначити умови та рівні розвитку креативних здібностей.

До проблеми творчого розвитку особистості зверталися у своїх працях Дж. Рензулле, К. Тейлор, Е. Торренс, Д. Чернілевський, Х. Ортега-і-Гассет, О. Отич, Е. Де Боно, С. Рубінштейн, І. А. Зезюн, В. А. Моляко, В. А. Роменець, І. Іттен, В. А. Слассьонін та ін.

Розглядаючи креативність як ціннісно-особистісну будівничу категорію (О. Морозов, Д. Чернілевський), характеристику дивергентного мислення (Дж. Гілфорд, О. Тихомиров), інтелектуальну активність (Д. Богоявленська, Л. Єрмолаєва-Томіна), інтегровану якість особистості (Я. Пономарьов), психогенетичну властивість, "корелят" творчості (Г. Адлер, С. Хокінг), учені єдині у визначенні її невід'ємною складовою людської духовності й умовою творчого саморозвитку особистості, що є суттєвим резервом її самоактуалізації й виражається не стільки в багатоманітності знань особистості (як соціально закріплених стереотипів, втілених у правилах та законах), скільки у сприйнятливості, чутливості до проблем, відкритості до нових ідей та схильності руйнувати чи змінювати стійкі стереотипи з метою створення нового, отримання нетривіальних й незвичайних рішень різноманітних проблем [4, с. 40].

Ще й досі на розвиток креативних здібностей школярів на заняттях художньої праці звичайно дивляться як на бажану мету, яку можна досягнути лише випадково, або само собою [1]. В Україні ще не існує достатньо розробленої і поширеної практичної методики підготовки майбутніх учителів, здатних організувати продуктивну навчально-творчу діяльність учнів на уроках художньої праці.

Формування (виникнення) і розвиток креативних здібностей можливе лише за наявності певних якостей особи (допитливість, цілеспрямованість, воля і т. п.). Феномен виникнення і розвитку творчих здібностей виявляється лише в процесі активної всебічної і цілеспрямованої продуктивної діяльності. Він супроводжується підвищенням гостроти відчуттів людини (наприклад, естетичних: відчуття міри, відчуття кольору, пропорцій і т. п.), розвитком загальних здібностей (аналітико-синтетичне мислення, пам'ять, швидкість реакцій і ін.). Кожен рівень розвитку творчих здібностей і певна спрямованість діяльності породжує якісно нові властивості особи у вигляді творчих здібностей і ціннісних орієнтацій більш високого рівня. Поступово збагачуючись і сходячи від початкового рівня невеликих новацій і суб'єктивно значущих відкриттів до вищих ступенів, досягаючи рівня при якому можливе створення об'єктивно нового, такого, що не існувало раніше.

Процес виявлення і розвитку творчого потенціалу особи багатогранний. Він залежить від безлічі взаємозв'язаних чинників, протікає нерівномірно з тимчасовими підйомами і спадами.

За наявності певних задатків творчі здібності виявляються в процесі активній життєдіяльності і під впливом цілеспрямованого навчання, виховання і самоутворення особи.

Процес формування та розвитку творчих здібностей особи.

Стосовно навчальної проектно-художньої діяльності ми умовно виділяємо п'ять рівнів розвитку творчих здібностей :

- (0) рівень – "репродуктивний" (що попереджує);
- (1) рівень – "дослідницький" (початковий);
- (2) рівень – "комбінаторний" (середній);
- (3) рівень – "перетворювальний" (достатній);
- (4) рівень – "винахідницький" (високий).

Вищі рівні розвитку здібності до творчості не виключають попередні, а, базуючись на них, включають їх як необхідні складові елементи.

Під "репродуктивним" рівнем розвитку здібностей ми маємо на увазі самий початковий етап прояву самостійності – передумання творчості. Він припускає вміння відтворювати заданий об'єкт, якісного його виконання, точне

дотримання вказаних параметрів, способів дії і т. п. Для досягнення цього рівня розвитку здібностей студентам пропонуються завдання "за зразком".

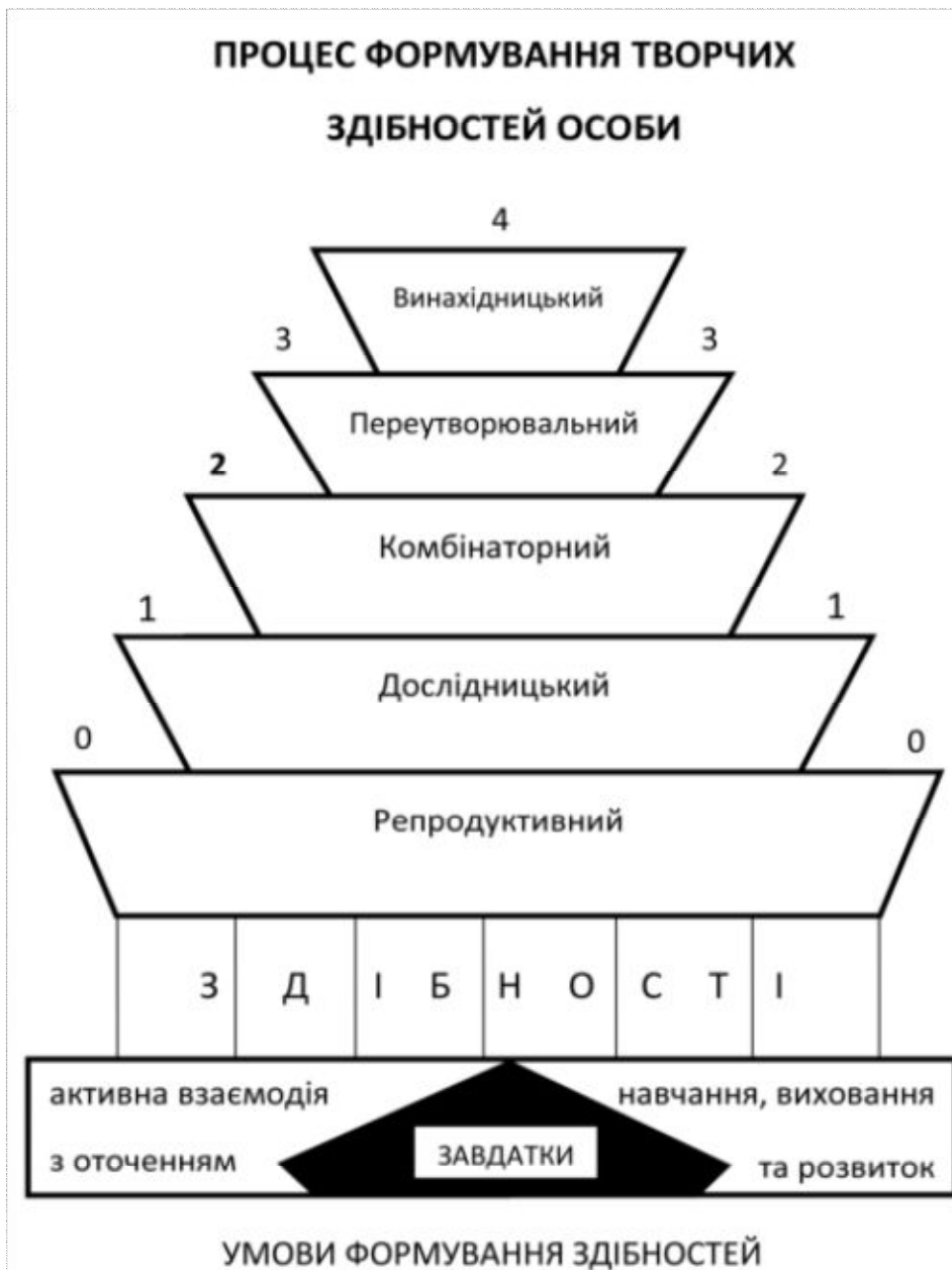
Говорячи про "дослідницький" характер діяльності, що знаменує початковий рівень розвитку творчих здібностей, ми маємо на увазі володіння прийомами самостійного аналізу, синтезу і узагальнення спостережуваних явищ, визначення їх суті, виявлення причинно-наслідкових зв'язків і тому подібне. У дослідницьку діяльність студентів ми включаємо вміння організувати дослиди по виявленню різних властивостей матеріалів, можливостей конструкцій, особливостей сприйняття форми, кольору і ін.

"Комбінаторний" рівень розвитку творчих здібностей у проектно-художній діяльності проявляється в розумінні закономірностей побудови модульних форм та вмінні створювати з них площинні та об'ємні композиційні комбінації.

Цей рівень розвитку творчих здібностей характеризується високою продуктивністю і якістю селекції (відбору необхідних елементів, раціональних і виразних комбінацій).

Достатній, або "перетворювальний" рівень розвитку творчих здібностей передбачає вільне володіння різними способами перетворення і трансформації окремих форм або об'єктів з метою їх адаптації до конкретної композиційної ситуації або вдосконалення різних параметрів виробу (завдання "по умові"). Цей рівень здібностей виявляється в зростаючому критичному відношенні студента до навколишньої дійсності, у схильності до раціоналізаторства.

Високий "винахідницький" рівень припускає самостійну постановку і пошук вирішення проблем. Він характеризується неординарністю, альтернативністю і високою продуктивністю мислення, широтою перенесення знань і вмінь (завдання "по власному задуму").

У процесі навчання широко використовуються наступні форми і методи стимуляції творчого розвитку особистості

студента:

- проблемний виклад теоретичного матеріалу;
- широке застосування евристичних методів і заснованих на їх принципах стратегій і тактик пошуку нових рішень;

- системи регулярного творчого тренінгу, що включає цілий ряд спеціальних прийомів;
- творчі ігри.

Завданням кожного етапу підготовки студентів відповідають певні форми контролю і заохочення. При аудиторному вивченні курсу – це такі:

- обговорення, аналіз, опонування і захист кожного завдання;
- контрольні і домашні роботи;
- семестровий залік або курсова робота;
- виставка кращих праць студентів.

Використовуються форми самоперевірки, самоаналізу і опонування. Такий підхід до оцінки знань підвищує активність та інтерес до досягнень товаришів і особисту зацікавленість у результатах виконуваної роботи, допомагає формуванню в студентів адекватної самооцінки. Обговорення курсових робіт і виставок допомагає студентам усвідомити свої актуальні досягнення, творче зростання і перспективні можливості. Оцінка творчих праць студентів здійснюється на основі наступних критеріїв:

1. Відповідність усіх параметрів виробу до його утилітарно-естетичної функції.
2. Рівень новизни.
3. Художньо-образна виразність.
4. Раціональна організація форми.
5. Технологічність виготовлення і зручності експлуатації.
6. Економічність і педагогічна доцільність технології.

Розвиненість творчих здібностей студентів характеризується наступними якостями: оригінальність, полenezалежність, продуктивність, що виявляється в:

- рівні узагальнення і широті перенесення знань і умінь;
- спрямованості пошуку і дивергенності мислення;
- ступені подолання інерції (здібність перемкнутися);
- якості селекції (відбору);
- характері і ступені збагачення вибраного варіанту рішення;
- оригінальності ідей і полenezалежності (стійкості до дії стереотипів).

Висновки. Виховання творчо-мислячого фахівця є актуальна проблема сучасної освіти. Рішення цієї проблеми в процесі викладання ДПМ та дизайну потребує, насамперед, виявити основні якості креативної особистості майбутнього вчителя, здатного організувати успішну навчально-творчу діяльність школярів на уроках художньої праці. Щоб дослідити динаміку становлення креативної особистості студента, потрібно було також визначити умови та рівні розвитку творчих здібностей. Це дозволяє усвідомити відповідність наявного творчого рівня випускника до конкретних професійних та життєвих потреб. Отже, розроблені нами методи виховання творчо-мислячого педагога на заняттях ДПМ та дизайну враховують логіку професійного становлення майбутніх учителів художньої праці, сприяють вдосконаленню навчально-виховної діяльності в педагогічних університетах відповідно до вимог євроінтеграційних процесів.

Перспективи подальшої розробки інноваційних методик розвитку творчих здібностей майбутніх учителів на заняттях ДПМ та дизайну вбачаються в цілеспрямованому розвитку латерального мислення, у поширеному використанні сучасних засобів виховання креативної особистості та в більш досконалому оволодінні евристичними методами.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Де Боно Э.* Латеральное мышление / Э. Де Боно. – СПб. : Питер: Пабблишинг, 1997. – 320 с. – (Серия "Мастера психологии").
2. *Джонс Дж. К.* Методы проектирования: пер. с англ. – [2-е изд., доп.] / Дж. К. Джонс. – М.: Мир, 1986. – 375 с.
3. *Иттен И.* Искусство формы: пер. с немецкого и пред. Л. Монаховой / Иоханнес Иттен. – М.: Изд. Д. Арон, 2004. – 136 с.
4. *Морозов А.В., Чернилевский Д.В.* Креативная педагогика и психология : учеб. пособие / А.В. Морозов, Д.В. Чернилевский. – [2-е изд. испр. и доп.]. – М.: Академический Проект, 2004. – 560 с.
5. *Олійник Ю. І.* Формування творчої особистості майбутніх учителів мистецьких спеціальностей засобами комп'ютерних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ю. І. Олійник. – Х., 2010. – 237с.
6. *Отич О. М.* Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: [Монографія] / О. М. Отич; [за наук. ред. І. А. Зазюна]. – Чернівці: Зелена Буковина, 2007. – 752с.
7. *Сластенин В. А.* Формирование творческой личности будущего учителя / В. А. Сластенин // Сов. педагогика. – 1975. – №1. – С. 83-93.

Подано до редакції 27.04.11